

Examen VWO 2017

kunst

beeldende vormgeving - dans - drama - muziek - algemeen

tijdvak 1

donderdag 11 mei

9.00 - 12.00 uur

Achter het correctievoorschrift is een aanvulling op het correctievoorschrift opgenomen.

Vergeet niet je op te zetten!

Klik op 'Start' om te beginnen.

Tijdens het examen kun je de volgende knoppen gebruiken:

ingesproken tekst

regelen van het volume

uitleg van het programma

ga een pagina terug of verder

ga naar het begin of het einde van het examen

Voor het openen van bronnen gebruik je de volgende knoppen:

afbeelding

geluidsfragment

tekst

filmfragment

filmfragment vergroten. Je kunt ook dubbelklikken op de film voor het vergroten.

filmfragment verkleinen. Je kunt ook dubbelklikken op de film voor het verkleinen.

Hiernaast kun je testen of het beeld en geluid goed functioneren.

Dit examen bestaat uit drie blokken met in totaal 33 vragen.
Voor dit examen zijn maximaal 67 punten te behalen.
Voor elke vraag staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Blok 1: Het lichaam ontleed

Blok 2: Het lichaam en de ruimte

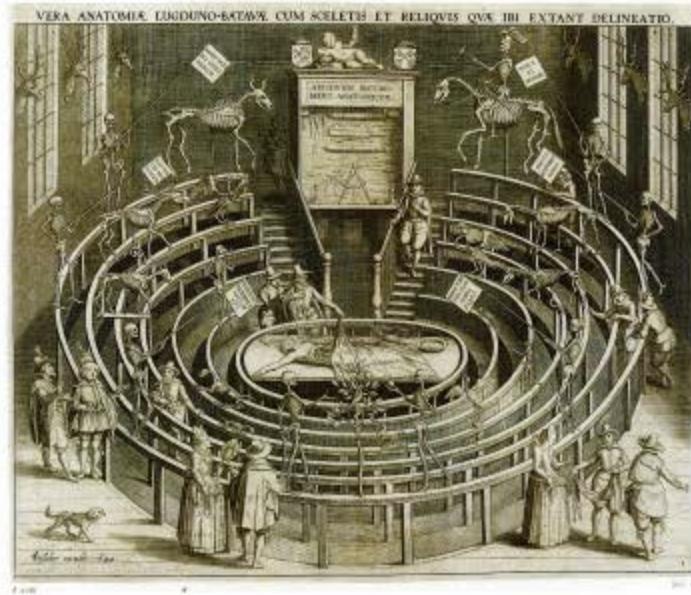
Blok 3: Het lichaam als middel

Bij het beantwoorden van de vragen maak je gebruik van de aangeboden bronnen. Tevens wordt een beroep gedaan op je eigen kennis.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld twee redenen worden gevraagd en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Blok 1 Het lichaam ontleed

Dit blok gaat over het menselijk lichaam, over de fascinatie voor anatomisch onderzoek en over virtuositeit in de muziek.

In de zeventiende eeuw kenden de Noordelijke Nederlanden een periode van bloei op verschillende terreinen. Ook de wetenschap boekte in deze Gouden Eeuw grote vooruitgang.

(3p) Bespreek drie ontwikkelingen die bijdroegen aan deze vooruitgang in de wetenschap.

Binnen de wetenschap nam de anatomie, het onderzoek naar het inwendige van het menselijk lichaam, een speciale plaats in. Er werden anatomische 'theaters' gebouwd waarin openbare secties werden verricht. Secties werden alleen in de winter uitgevoerd.

Op afbeelding 1 zie je een gravure van het anatomisch theater van de universiteit van Leiden, dat ook buiten de wintermaanden kon worden bezocht. De ruimte had dan een andere functie.

(2p) Leg uit welke andere functie dat was en geef aan hoe je dat kunt afleiden uit de voorstelling op afbeelding 1.

De gravure op afbeelding 2 toont de praktijk van een anatomische les. Rechts in de voorste ring zit de praelector met zijn handboek. Je ziet hem in detail op afbeelding 3. Op afbeelding 4 zie je hoe de chirurgijn de voorgelezen tekst aanschouwelijk maakt.

Voordat de anatomische les begon, werd meestal een moralistisch betoog gehouden. Dat paste in het denken van de zeventiende eeuw. In de gravure wordt eveneens naar deze moralistische boodschap verwezen.

(2p) Leg uit welke moralistische boodschap werd uitgedragen. Geef daarna aan hoe je deze boodschap kunt afleiden uit de gravure op afbeelding 2.

Het onderwerp 'anatomische les' werd vaak gebruikt voor groepsportretten van het chirurgijngilde. Het schilderij op afbeelding 5 is het oudste voorbeeld dat hiervan bekend is. Je ziet de leden van het chirurgijngilde van Amsterdam, geschilderd omstreeks 1602 door Aert Pietersz.

Dit soort portretten had een andere functie dan gravures zoals die op afbeelding 2.

Vergelijk afbeelding 2 en 5.

(2p) Geef aan wat de functie van elk van beide werken was en geef aan waaruit je dat kunt afleiden. Laat een moraliserende functie buiten beschouwing.

In 1632 schilderde Rembrandt *De anatomische les van Dr. Nicolaes Tulp*. Op afbeelding 6 zie je dit werk. Leden van het toenmalige Amsterdamse chirurgijngilde worden onderwezen door Nicolaes Tulp, destijds een van de beroemdste praelectoren van de stad.

Rembrandt doorbrak de traditionele formule van het groepsportret en bouwde zijn groep heel anders op dan voorheen gebeurde.

(3p) Bespreek drie vernieuwingen in dit genre die Rembrandt hier introduceerde.

Rechtsonder in het schilderij van Rembrandt is een opengeslagen boek te zien. Verondersteld wordt dat dit een exemplaar is van *Fabrica* van Andreas Vesalius, een beroemd anatoom uit de zestiende eeuw. Op afbeelding 9 zie je een houtsneede uit *Fabrica* waarop Vesalius is afgebeeld.

De voorstelling op afbeelding 6 suggereert dat Tulp zichzelf beschouwt als de erfgenaam van de beroemde Vesalius.

(2p) Geef twee argumenten voor deze interpretatie.

De anatomie van het menselijk lichaam fascineert ons nu nog steeds. De foto's op afbeelding 10 tot en met 13 komen van *Body Worlds*, een reizende tentoonstelling met geprepareerde menselijke lichamen. In een aantal steden, waaronder Amsterdam, bevinden zich inmiddels ook permanente tentoonstellingen.

Body Worlds is een toeristische attractie geworden en is met zijn grootschalige publiciteit herkenbaar als een product van de massacultuur.

(2p) Bespreek nog twee kenmerken die *Body Worlds* tot massacultuur maken.

11

12

13

3

Er zijn mensen die ethische bezwaren hebben tegen *Body Worlds*. Zij vinden dat lichamen niet op deze manier tentoongesteld mogen worden.

(2p) Geef een argument voor en een argument tegen deze manier van tentoonstellen van menselijke lichamen.

Op afbeelding 14 zie je een afgietsel van de rechterhand van Niccolò Paganini, een virtuoos violist en componist uit de negentiende eeuw. Paganini had een bijzondere lichaamsbouw: hij was lang en mager en had ongewoon lange en soepele vingers.

Sommige negentiende-eeuwse musici beheersten hun instrument op een uitzonderlijk hoog niveau. Het belang van deze virtuositeit hing samen met de positie van de kunstenaar in die tijd.

(1p) Leg uit in welk opzicht virtuositeit belangrijk was voor de negentiende-eeuwse kunstenaar.

Filmfragment 1 is een opname van een compositie voor viool van Niccolò Paganini. Het is een van de 24 *Caprices*, die hij tussen 1802-1817 componeerde. Het stuk vereist een extreme technische vaardigheid van de violist. De snelheid waarmee de noten elkaar opvolgen is bijvoorbeeld extreem hoog.

(1p) Bespreek nog een virtuoze vaardigheid die nodig is voor deze compositie en die je kunt afleiden uit filmfragment 1.

Paganini verbaasde zijn publiek door zijn buitengewone spel. Vanwege zijn theatrale manier van optreden en zijn magere, bleke en volgens sommigen demonische verschijning werden zijn muzikale prestaties wel in verband gebracht met duistere krachten. Op afbeelding 15 zie je dit terug in een karikatuur.

Dit beeld van Paganini als demonische verschijning past goed in de negentiende eeuw.

(1p) Leg dit uit.

De Zweedse rockgitarist Ingwie Malmsteen bewerkte stukken van Paganini.

In geluidsfragment 1 hoor je het begin van Paganini's *Vierde vioolconcert* in een traditionele, klassieke uitvoering. In filmfragment 2 hoor en zie je dezelfde passage in een rockuitvoering door Malmsteen en zijn band.

De manier waarop Malmsteen de elektrische gitaar laat klinken, past binnen de stijl van de rockmuziek.

(2p) Noem twee kenmerken waaraan je dat hoort.

Malmsteens snelheid en precisie op de gitaar waren destijds een openbaring. Hij kreeg veel navolging onder gitaristen, maar er waren ook critici die stelden dat zo veel virtuositeit niet in de popmuziek thuishoort.

Nadruk op virtuositeit leidt in de kunstwereld vaak tot verdeelde reacties.

(2p) Geef aan hoe virtuositeit kan bijdragen aan de kwaliteit van kunst. Geef vervolgens aan waarom het ook afbreuk kan doen aan die kwaliteit.

Blok 2 Het lichaam en de ruimte

Dit blok gaat over de relatie tussen het lichaam en de ruimte in de eerste helft van de twintigste eeuw, aan de hand van het werk van danspionier Rudolf von Laban en beeldend kunstenaar Oskar Schlemmer.

In 1925 verscheen de documentairefilm *Wege zu Kraft und Schönheit*, (*Wegen naar kracht en schoonheid*). De film bevatte een ideologie met een boodschap voor de moderne mens.

In filmfragment 1 wordt het uitgangspunt voor de film uiteengezet.

(2p) Leg uit welke boodschap je kunt afleiden uit dit fragment. Geef ook aan hoe deze boodschap is gesymboliseerd.

In *Wege zu Kraft und Schönheit* werd onder meer het werk getoond van pioniers van de moderne dans. Een van die pioniers was Rudolf von Laban.

In filmfragment 2 zie je een scène uit een dansdrama van Laban uit de jaren twintig. Daaruit spreekt een visie op dans die kenmerkend is voor de cultuur van het moderne.

(1p) Geef aan welke kenmerkende moderne opvatting over dans je kunt afleiden uit het fragment.

Laban werkte meestal met amateurs, die hij bovendien vaak in de buitenlucht liet dansen.

Ook deze keuzes passen in het modernisme.

(2p) Leg dit uit. Betrek zowel 'amateurs' als 'in de buitenlucht' in je uitleg.

Op afbeelding 3 zie je een danseres in een icoesaëder. Laban stelde zich de relatie tussen danser en ruimte voor in de vorm van dit stereometrische veelvlak.

Bekijk afbeelding 3.

De icoesaëder geeft de relatie weer van de danser met de ruimte.

(1p) Leg dit uit.

Labans onderzoek naar beweging in tijd, kracht en ruimte is typerend voor de manier waarop avant-gardekunstenaars in die tijd de kunst benaderden.

(1p) Leg dit uit.

Ook de schilder Oskar Schlemmer, verbonden aan de theaterwerkplaats van het Bauhaus, onderzocht in die tijd de relatie tussen de menselijke figuur en de ruimte, in dit geval de theatrale ruimte. Schlemmer introduceerde een nieuw theaterconcept dat hij schematisch weergaf in de tekening op afbeelding 4.

(1p) Leg uit welk concept je kunt afleiden uit de tekening op afbeelding 4.

In filmfragment 3 zie je een reconstructie van het *Triadisch Ballet* van Oskar Schlemmer. Je ziet twee figuren waarvan de bewegingen gerelateerd zijn aan hun vorm.

(2p) Leg uit op welke manier het bewegingspatroon verband houdt met de vorm van de figuren. Doe dat aan de hand van twee verschillende kenmerken van die bewegingen.

Op afbeelding 5 zie je Schlemmers ontwerpen voor de kostuums voor het zwarte deel van het *Triadisch Ballet*. Op afbeelding 6 zie je twee van die kostuums. In filmfragment 4 zie je enkele ervan in beweging.

Schlemmer was in de eerste plaats een beeldend kunstenaar. Dat is goed te zien aan de kostuums die hij voor de dansers ontwierp. Het *Triadisch Ballet* is meer gedacht vanuit beeldende kunst dan vanuit danskunst.

(3p) Leg dit uit aan de hand van twee kenmerken van de kostuums. Geef daarna aan welk effect de kostuums hebben op de manier waarop je als beschouwer de dans ervaart.

In geluidsfragment 1 hoor je de muziek die bij één van de uitvoeringen van het *Triadisch Ballet* is gebruikt. De muziek is door Paul Hindemith gecomponeerd voor een mechanisch orgel.

Hindemith probeerde ook de muziek zelf een mechanisch karakter te geven.

(3p) Geef aan de hand van twee aspecten van de muziek aan hoe dat mechanische karakter tot uiting komt. Leg daarna uit in welk opzicht deze muziek aansluit bij Schlemmers *Triadisch Ballet*.

In filmfragment 5 zie je de Amerikaanse choreograaf William Forsythe die demonstreert hoe je beweging in de ruimte kunt opvatten. Forsythe is beïnvloed door Laban, maar zijn opvattingen kunnen ook vergeleken worden met die van Schlemmer in het *Triadisch Ballet*.

(3p) Leg uit hoe Forsythe de relatie tussen lichaam en ruimte zichtbaar maakt.

Geef daarna aan in hoeverre zijn opvatting daarover verwant is aan Laban. Geef tenslotte aan in hoeverre de opvatting van Forsythe verwant is aan die van Schlemmer in zijn *Triadisch Ballet*.

Blok 3 Het lichaam als middel

Dit blok gaat over speelstijlen in het theater in de negentiende eeuw en in de film van de twintigste eeuw.

In 1788 schilderde Jacques-Louis David het werk op afbeelding 1. Het zijn Paris en Helena, figuren uit de Griekse mythologie. Hun liefde veroorzaakte de Trojaanse oorlog.

Op het schilderij zie je de geliefden op een moment dat Paris even is teruggekeerd van het slagveld. Buiten woedt de oorlog voort. Het moment is liefdevol, maar ook ongemakkelijk. David laat dat onder meer zien door middel van de gestiek. Gestiek is het geheel van houdingen en gebaren.

Bekijk afbeelding 1.

(2p) Leg uit hoe de gestiek bij Paris vooral liefde, maar bij Helena ook ongemak uitdrukt.

In het filmfragment zie je een stuk uit een educatieve film over 'classicistisch' acteren. Toen David zijn schilderij maakte, was dit de toonaangevende speelstijl in de toneelwereld van West-Europa.

Theatermakers lieten zich inspireren door classicistische schilders en andersom. De voorstelling op afbeelding 1 lijkt wel een still uit een toneelstuk.

(3p) Bespreek twee aspecten van de VORMGEVING van het schilderij waardoor die indruk ontstaat. Geef daarna aan hoe het komt dat de SPEELSTIJL in het filmfragment aan schilderkunst doet denken.

In het begin van de negentiende eeuw verdween het theatergenre waar deze classicistische speelstijl aan verbonden was naar de achtergrond. Een nieuw genre, het melodrama, kwam op en trok meteen veel meer publiek.

De toenemende populariteit van het melodrama is te verklaren vanuit maatschappelijke en esthetische ontwikkelingen in die tijd.

(2p) Bespreek een maatschappelijke en een esthetische ontwikkeling die bijdroegen aan de populariteit van het melodrama.

Het melodrama werd al gauw het toonaangevende theatergenre van de negentiende eeuw. In filmfragment 2 zie je een scène uit de theatershow *Jingle Jangle Jamboree*. Het is een komedie waarin melodramatische elementen terug te vinden zijn.

(3p) Noem twee kenmerken van de MELODRAMATISCHE SPEELSTIJL en geef per kenmerk een voorbeeld uit het fragment.

Leg daarna uit welke functie de MUZIEK heeft in dit fragment.

Pas in de jaren zestig van de twintigste eeuw werd het melodrama voor het eerst wetenschappelijk bestudeerd. Tot die tijd hadden theatercritici en cultuuronderzoekers nauwelijks interesse voor het genre.

(2p) Leg uit waarom het genre zo lang niet serieus genomen werd. Doe dat aan de hand van twee kenmerken van het melodrama.

De melodramatische speelstijl was vanaf 1895 ook te zien in het nieuwe medium film. In veel vroege films werd in deze stijl geacteerd.

(2p) Geef hiervoor twee verklaringen.

De Hongaarse filmtheoreticus Béla Balász schreef in de jaren twintig: "... de cinematograaf brengt ons dichterbij de losse cellen van het leven. Dat staat ons toe de textuur en materie van ons leven in zijn concrete details te ervaren."

In filmfragment 3 zie je een scène uit *Flesh and the Devil* uit 1926.

Balász vond dat film het leven indringender kon tonen dan andere kunstvormen zoals het theater.

(2p) Leg uit wat Balász bedoelde. Doe dat aan de hand van twee mogelijkheden van de filmtechnische vormgeving in het fragment.

Aan het eind van de jaren twintig werd de geluidsfilm geïntroduceerd. Filmfragment 4 is een scène uit de film *Conquest* uit 1937.

Balász zag de opkomst van de geluidsfilm als een ontwikkeling die de unieke artistieke waarde van film als medium in gevaar bracht.

(2p) Geef een argument voor deze visie. Geef daarna een tegenargument aan de hand van filmfragment 4.

In de tweede helft van de twintigste eeuw ontstond in Hollywood een nieuwe speelstijl die verschilt van die uit vroege geluidsfilms zoals *Conquest*.

Deze speelstijl is tegenwoordig toonaangevend en wordt gebruikt in blockbusters, zoals *Titanic* uit 1997. In filmfragment 5 zie je een beroemde scène uit deze film.

Bekijk filmfragment 4 en 5.

(2p) Leg uit wat het verschil is tussen de combinatie van tekst en handeling in *Conquest* en die in *Titanic*. Betrek beide fragmenten in je antwoord.

De liefde is altijd een grote bron van inspiratie geweest in het theater en de film. Hoe liefdesscènes worden vormgegeven, is afhankelijk van de tijdsgeest waarin de scène wordt gemaakt. De fragmenten uit dit blok geven daar een beeld van.

De scène uit *Titanic* is uitgegroeid tot één van de meest iconische liefdesscènes voor de massacultuur uit de tweede helft van de twintigste eeuw.

(3p) Leg aan de hand van drie aspecten van filmfragment 5 uit wat deze scène zo aantrekkelijk maakt voor de massa.

Dit was de laatste vraag van het examen.

Klik op of als je de vragen nog eens wilt langslopen.

Klik op de knop 'stoppen' als je klaar bent.

Bronvermelding

De in dit examen gebruikte bronnen zijn vermeld in het examen zelf en/of in het correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.

Einde